

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ СВІТОВОГО РИНКУ АНТИКВАРІАТУ

Резюме. Ґрунтовно проаналізовано особливості організації та функціонування світового ринку антикваріату на сучасному етапі. Проведено регресійний аналіз, в якому досліджено прибутковість ринку антикваріату у світовому художньому ринку та визначено взаємозалежність між художніми ринками країн Європи та США.

The summary. The article analyzes the organization and functioning of the world antique market thoroughly in nowadays. There was devised a regressive analyze, where was investigated the profitability of the world antique market in the art market and determined the correlation between the art markets of European countries and USA.

Ключові слова: світовий ринок антикваріату, художній ринок, міжнародні аукціони.

Постановка проблеми. Необхідність теоретичного осмислення складних процесів міжнародної торгівлі антикваріатом є особливо актуальним для України, де ринок антикваріату, враховуючи світовий досвід торгівлі антикваріатом, робить лише перші кроки до свого цивілізованого розвитку. У зв'язку з цим виникає необхідність визначення принципів функціонування і розвитку світового ринку антикваріату, які неможливо сформулювати без глибокого теоретичного вивчення й осмислення даного сектора світового ринку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Тема статті відноситься до проблеми, яка в економічних дослідженнях має недостатній рівень висвітлення. Відносно торгівлі антикваріатом можна навести тільки окремі вислови класиків економічної теорії Д. Рікардо, К. Маркса, А. Маршала і сучасних представників економічної науки – Д. Гелбрейта, Й. Шумпетера, Е.Бем-Баверка, А. Пігу і інші. В Україні ринок антикваріату досліджує В. Швець у роботі «Ринок антикваріату в Україні як предмет економічного аналізу».

Метою дослідження є аналіз основних тенденцій розвитку та проблем функціонування світового ринку антикваріату.

Основні результати дослідження. Світовий художній ринок складається з ринку антикваріату та ринку сучасного мистецтва, які конкурують між собою. Структура світового ринку антикваріату має вигляд ряду ієрархічно пов'язаних між собою підрівнів, по відношенню до яких кар'єра художника – це послідовний перехід від нижчих рівнів до вищих. Вищим рівнем є міжнародний ринок антикваріату, інституційною основою якого служать аукціони зі світовим ім'ям.

Відносини на ринку антикварних цінностей виникають на національному та міжнародному рівнях. На національному рівні вони формують національну систему ринку антикваріату, яка включає в себе відносини в середині країни, їх інституціональні форми, складну структуру і організацію діяльності, що визначаються національним законодавством і міжнародними актами, розгалужену сукупність інфраструктурних підрозділів, що забезпечують її функціонування. Сюди відносять діяльність щорічних ярмарків, розвиток антикварних магазинів чи пропозицію товарів безпосередньо через аукціони.

Головним завданням ринку антикваріату є організація діяльності, яка здійснюється через аукціони, виставки-продажі, антикварні лавки, що забезпечує реалізацію товарів, регулювання капіталу, послуг та інших видів міжнародної діяльності, створення сприятливих умов для розвитку даного ринку.

Світовий ринок антикваріату є специфічним, бо він має справу з одинарним товаром: кількість старовинних речей залишається незмінною, навіть якщо попит на них зростає. При цьому ціни регулюються не тільки попиту, а й модою, і не в останню чергу – особистими пристрастями колекціонерів. У зв'язку з цим даний ринок по праву називають елітарним.

Структура світового ринку антикваріату змінюється від рівня до рівня. Первинний ринок відносно конкурентний: пропозиція з боку художників-початківців істотно перевищує попит, що утримує ціни на досить низькому рівні [1].

На «первинному» ринку антикваріату окремі художники пропонують власні роботи галереям, виставкам місцевого значення, дрібним дилерам і приватним колекціонерам. Цей ринок істотно децентралізований [6].

«Вторинний» ринок зосереджений довкола крупних міст – центрів мистецтв – Лондона, Нью-Йорка й Парижу. Його учасники – це досить відомі галеристи, колекціонери, художники, що зуміли вийти на цей рівень. Антикваріат є в державних музеях, галереях, приватних колекціях.

Дилери, що діють на вторинному антикварному ринку, і галереї мають великий вплив на світовий ринок антикваріату. Дуже часто умови контракту зобов'язують художника погоджувати з галереєю будь-яку виставку його робіт і передавання їй ексклюзивних прав на продаж. Галерея в цьому випадку виступає одночасно як монополіст відносно художника і як монополіст – відносно покупців робіт митця.

Організаційна структура світового ринку антикваріату визначається також спеціалізованими фірмами з торгівлі, реклами, пропаганди й експертизи витворів мистецтва (аукціони, галереї, салони, магазини, ярмарки, дилерські агентства й ін.). До структури світового ринку антикваріату належать і страхові компанії, спілки оцінювачів, експертів, антикварів, інститути музейної експертизи і т.д.

Ринок антикваріату не однорідний. Він має свою сегментацію, об'єднуючи ознаки фінансового та товарного ринків. Не випадково фінансисти розглядають арт-активи не тільки як інструмент диверсифікації інвестицій, але й традиційно вказують на можливість диверсифікації антикваріату як активу через наявність різних напрямів у мистецтві.

Організаційною формою здійснення зовнішньоторговельних операцій на світовому ринку антикваріату є міжнародні аукціони [5, с. 31]. Міжнародні товарні аукціони – це особливі, спеціально організовані ринки у заздалегідь обумовлених місцях, які діють з певною періодичністю у встановлені час і терміни. Їх влаштовують для дилерів, широкого кола покупців за різноманітними напрямками. Аукціон – це не тільки форма продажу антикваріату, але й захоплююча вистава. Її ведучим повинен бути перш за все шоумен [5, с. 31].

Існує три основних способи проведення аукціону:

- «голландський» (Dutch auction), який починається зі штучно завищеної ціни та проводиться з її зниженням. У Голландії – це механізована система, яка використовується при проведенні 150 аукціонів. Крім того, вона широко використовується в Данії, ФРН, Бельгії та рідше у Франції, Італії, Канаді [5, с. 33];

- традиційний (English auction) – це аукціонний торг з підвищенням ціни, який може проводитися прилюдним або неприлюдним способом [5, с. 32];

- аукціон «натемно» (sealed-bid auction), на якому усі покупці представляють свої ставки одночасно, а товар продається тому покупцю, котрий виставив найбільшу ціну (або купується у того, хто запропонував найменшу ставку). Такий вид аукціону часто використовується при розміщенні підрядів на будівництво, прокладання доріг [5, с. 34].

Аукціонна торгівля на художньому ринку проходить за певними тематичними напрямками: американське мистецтво, імпресіонізм і модернізм, латино-американське мистецтво, післявоєнне і сучасне мистецтво, старовинні полотна – роботи художників XIX ст. і раніше. Прибутковість від продажів на ринку мистецтва дуже часто порівнюють з індексом прибутковості S&P 500, що відображає стан світового ринку цінних паперів (рис. 1). Як бачимо з графіка, найближче до фондового ринку наближається післявоєнне мистецтво, яке навіть у 2007 році вийшло на один рівень з цінними паперами.

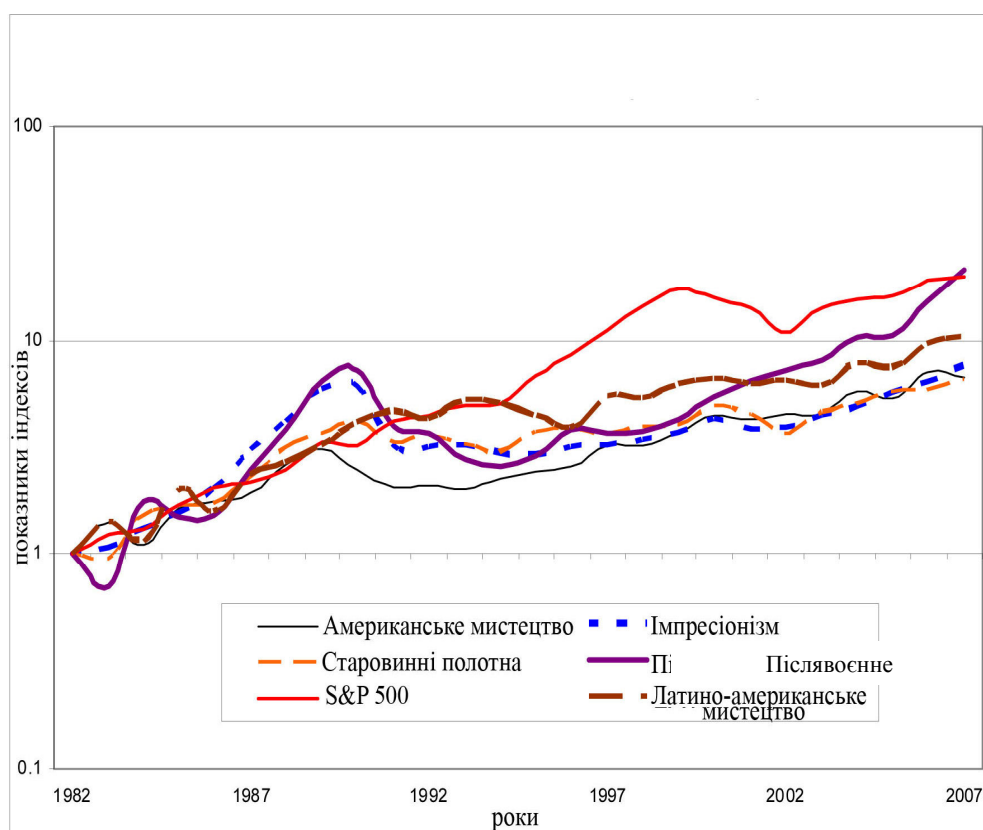


Рис. 1. Структура світового художнього ринку за тематичними напрямками [7]

Оскільки міжнародний аукціон за суттю є комерційною організацією, що об'єднує, як правило, торгових монополістів (за певним видом товарів) або брокерські фірми, що спеціалізуються на комісійному перепродажу товарів, то для організації і загального керівництва проведенням аукціону створюється аукціонний комітет, який має в своєму розпорядженні приміщення, спеціально обладнане для проведення аукціонних торгів, а також кваліфікований персонал, що займається вивченням ринкової кон'юнктури даного товару.

Порядок проведення аукціонів включає чотири стадії: підготовка аукціону, передаукціонна демонстрація товарів, аукціонний торг, оформлення й виконання аукціонної угоди (табл. 1).

Музеї в усьому світі традиційно беруть активну участь в аукціонах, а це означає, що вони також безпосередні учасники у торгівлі антикваріатом на світовому ринку. Відповідну фінансову підтримку музеям надає держава, яка володіє пріоритетним правом на придбання в державну власність витворів, які виставляються на аукціонах. Вже традиційно на вершині популярності – Лувр. У 2008 році його відвідало 8,5 мільйона осіб.

До структури світового ринку антикваріату відносять також антикварні салони, на яких демонструють максимально широкий спектр пропозиції на антикварному ринку. Серед зарубіжних антикварних салонів найпрестижніші Chelsea Antiques Fair (один із найзначущих міжнародних заходів проводиться 2 рази на рік в Англії, спеціалізується на предметах меблів XVII-XVIII ст. і збирає відомих арт-дилерів і колекціонерів світу), The International Fine Art Fair в Нью-Йорку, Toulouse Antiques Fair у Франції.

Пріоритетними завданнями для організаторів антикварного салону є сприяння формуванню цивілізованого ринку антикваріату та розвитку його інфраструктури, популяризації мистецтва у світі та ознайомлення з його кращими зразками. Окрім того, антикварний салон є вагомим етапом руйнування стереотипів, що існують навколо антикварного ринку, надаючи можливість поглянути на колекціонування як альтернативний шлях збереження національного культурно-мистецького надбання за сприяння колекціонерів і альтернативний вид інвестування.

Антикварні салони супроводжують мистецькі роботи експертними сертифікатами, які створюють незалежні музейні спеціалісти, тут також можна легально продати картини. Комісії, які беруть з продавця, в салонах високі – 10–15%.

Таблиця 1

Етапи проведення міжнародного аукціону [3, с.45]

Підготовка аукціону	Передаукціонна демонстрація	Аукціонний торг	Оформлення і виконання аукціонної угоди
Розсилання інформаційних матеріалів про аукціон (для продавців). Проведення рекламної кампанії (для покупців і продавців). Укладання аукціонної домовленості, складання інформаційної картки. Формування аукціонної відомості Сортування товару та виділення лотів і стрингів Формування та друкування каталога аукціону. Інформування через ЗМІ про проведення аукціону. Реклама	Огляд зразків товарів з лота. Огляд усього лота (у разі необхідності). Дегустація (за можливістю). Вибір лотів (стрингів) для участі в аукціонному торзі	Проведення аукціонного торгу. Визначення покупця-переможця	Підписання контракту покупцем. Виписування рахунку адміністрацією аукціону. Оплата товару покупцем. Оформлення транспортних документів. Вивезення товару

Магазини, які продають антикваріат, зазвичай надають покупцям і людям, які здають антикваріат, цілий спектр додаткових послуг – за гроші і безкоштовно. До них можна віднести:

- видачу довідок та цільової інформації;
- попереднє замовлення;
- попереднє оцінювання предметів антикваріату на дому;
- пошук, придбання і доставку речі, яка цікавить клієнта;
- реставрацію (повну чи часткову – за бажанням замовника).

Питання ціни – найзагадковіша складова антикварного бізнесу. Особливості ціноутворення залежать від світових економічних тенденцій, регіональних особливостей, кон'юнктури і моди. Наприклад, на кон'юнктуру ринку можуть впливати ряд галерей, які зарекомендували себе як високопрофесійні учасники світового ринку антикваріату. Ціни встановлюються на публічних торгах, у т.ч. на міжнародних аукціонах [5, с.36].

При оцінюванні антикваріату враховують такі фактори:

- 1) ступінь його збереженості;
- 2) належність до фірми-виробника чи автора;
- 3) кількість екземплярів;
- 4) час створення.

Ринок антикваріату, а особливо живопис відомих авторів, за оцінками експертів, не схильний до падіння на відміну, наприклад, від ринку цінних паперів. Старовинні предмети поступово розходяться по колекціях, а нової «старовини» на ринку практично не з'являється, а це означає, що ціни мають лише одну тенденцію – до зростання.

Ступінь збалансованості ринку, як і кілька століть тому, не змінився. Основним при визначенні вартості антикварних предметів є попит і пропозиція. Попит на антикваріат є

відносно еластичний, або просто еластичний. Такий попит існує тоді, коли незначні зміни ціни зумовлюють значні зміни в кількості реалізованої продукції. Ажіотажним попитом користуються товари, на які існує мода. Наприклад, на ринку антикваріату за останні п'ять років досить популярними були меблі в стилі модерн, а на даний момент в моді артдеко [3].

Тенденції розвитку ринку антикваріату можна окреслити перевагою попиту над пропозицією, хоча не можна проігнорувати вплив основного чинника на світовому ринку – світової кризи. Постійно з'являються нові гравці, які шукають «місце під сонцем», розширюється торгівля в мережі Інтернет.

На рівні культурних епох і напрямів мистецтва дослідники кажуть про стилі мистецтва Стародавнього Єгипту, Візантії, романський, готичний, стилі класицизму, барокко, рококо, модерн, артдеко. В періоди неточностей в глобальних стилях епохи чи крупного напрямку кажуть про стилі окремих шкіл (наприклад, для Відродження: стилі венеціанської, флорентійської школи та ін.) чи стилі конкретних художників (Рембрандта, Ван Гога, Гогена та ін.).

Світовий ринок антикваріату неоднорідний. Він складається з десятків сегментів і секторів (від зброї і європейської кераміки до монет і вина), кожен з яких розвивається за своїми законами.

Світовий ринок мистецтва традиційно розглядають за такими стилями: стародавнє мистецтво, епоха модерну, післявоєнне та сучасне мистецтво. Перші три стилі відносять до ринку антикваріату. Ринок сучасного мистецтва сформувався на рубежі 60–70 рр. XX ст.

Для визначення частки ринку антикваріату в світовому художньому ринку була розроблена економетрична модель – регресійний аналіз. У дослідженні прогнозується прибутковість частки ринку антикваріату в світовому художньому ринку для США та окремо для країн Європи на основі бази даних Artprice, яка базуватиметься на визначенні очікуваної доходності цього ринку в певний момент часу t (it). Дані для економетричної моделі протестовані за період часу від 1.07.1990 до 1.07.2009 за даними офіційного сайту www.artprice.com [7].

Дана модель – множинна регресія п'ятьох змінних і показує залежність між індексом прибутковості мистецтва (Artprice Global Index, індекс, який вираховується методом повторних продажів предметів мистецтва) та ринком антикваріату і ринком сучасного мистецтва в США за кварталними даними 1990–2009 рр. Ринок антикваріату представлений роботами таких епох і відповідно однойменними відділами в аукціонних домах Sotheby's і Christie's, які репрезентують зразки антикваріату, що відповідають своїй епосі: роботи стародавніх митців, мистецтво XIX–XX ст., модерн (об'єднують з імпресіонізмом) і післявоєнне мистецтво [7].

Регресія для художнього ринку США або Європи має такий вигляд:

$$\begin{aligned} \text{Artprice Global Index } (t) = & c1 + \beta1*(OLDMASTERS) + \\ & + \beta2*(19\text{ CENTURY}) + \beta3*(MODERN) + \\ & + \beta4*(POSTWAR) + \beta5*(CONTEMP) + e(t). \end{aligned} \quad (1)$$

Отримані параметри регресії по США дорівнюють $c1=0.315036$, $b1=0.030823$; $b2=0.181696$; $b3=0.494001$, $b4=0.204478$, $b5=0.067514$. Незалежні фактори позитивно корельовані з залежною змінною. Отож 3% припадає на роботи стародавніх авторів-митців, 18% – антикваріат XIX–XX ст., 49% відводиться на епоху модерн, 20% – антикваріат післявоєнних років і тільки 7% припадає на продажі ринку сучасного мистецтва. Це підтверджує лідируючі позиції з продажів світового ринку антикваріату в порівнянні з ринком сучасного мистецтва.

Щодо художнього ринку європейських країн, то параметри регресії такі: $c_1=13.81620$, $b_1=-0.168061$; $b_2=0.468830$; $b_3=0.393423$, $b_4=0.176029$, $b_5=-0.192402$. Дані свідчать, що зразки стародавнього і сучасного мистецтва негативно корельовані із залежним показником регресії. Найбільшу частку займає післявоєнне мистецтво (18%), стиль модерн (39%) та антикваріат майстрів XIX–XX ст. (47%).

Для визначення взаємозалежності між художніми ринками країн Європи та США, які представлені найбільшими центрами аукціонних продажів – Лондоном і Нью-Йорком, була досліджена коваріаційна матриця, показник якої свідчить про те, що досліджувані ринки на 87% залежать один від одного, тобто світовий художній ринок не можна собі уявити без якогось з цих двох сегментів.

Проаналізувавши модель та всі показники регресії, можна зробити **такі висновки:**

- на світовий індекс прибутковості художнього ринку впливають усі напрями мистецтва більшою чи меншою мірою;
- культурні цінності XIX ст. та напрям модерн на європейському художньому ринку та ринку США є найприбутковішими, оскільки їхня частка у світовому художньому процесі найбільша в порівнянні з сучасним мистецтвом. Отож, інвестиції в антикваріат є вигіднішими, ніж післявоєнне і сучасне мистецтво, оскільки прибутки від повторних продажів невпинно зростають;
- модель була розроблена окремо для художнього ринку США та європейських країн, які відповідно представлені найбільшими центрами світової аукціонної торгівлі – Нью-Йорком та Лондоном, де і відбувається 90% усіх транзакцій аукціонної торгівлі. Показник кореляції показав велику взаємозалежність між цими двома ринками, тобто на стан світового художнього ринку вони впливають однаковою мірою;
- показники регресії доводять незмінний попит і прибутковість світового ринку антикваріату в порівнянні зі світовим художнім ринком, що свідчить про вічну цінність антикваріату, яка з роками тільки зростає;
- показники регресії у світових центрах торгівлі антикваріатом також свідчать про різну специфікацію і смаки споживачів США та європейських країн на культурні цінності. Європейці, наприклад, є більш консервативними і не керуються модою при купівлі шедеврів мистецтва. Вони надають перевагу антикваріату. У США учасники світового художнього ринку поряд із антикваріатом також активно скуповують післявоєнне мистецтво, що пояснюється відносно молодим «віком» цієї країни в порівнянні зі стародавньою історією європейських країн.

Використана література

1. Маллалью Х. Антиквариат: самая полная история антиквариата / Х. Маллалью. – М.: Белый город, 2002. – 640 с.
2. Про правила торгівлі антикварними речами [Текст]: закон України: офіц. текст: за станом на 25 січня 2002 р. // <http://portal.rada.gov.ua/>.
3. Про професійних творчих працівників і творчі спілки [Текст]: закон України: офіц. текст: за станом на 07.10.1997 р. // <http://portal.rada.gov.ua/>.
4. Кукушкин Н.В. Аукционные продажи как наиболее конкурентная среда ценообразования на рынке произведений изобразительного искусства. Экономика. Управление. Культура. Часть 1: Сборник научных статей, под ред. Л.Д. Абрамовой. – ГУУ. – 2006. – № 13. – С 36–40.
5. Зовнішньоекономічні операції і контракти: навч. посібник. – 2-ге вид., перероб. і доп. / В.В.Козик, Л.А. Полкова, Я.С. Карп'як та ін. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 608 с.
6. Мискарян К. Антикварная лихорадка / К. Мискарян // National Geographic Россия. – 2007. – № 10. – С 96–105.
7. ArtPrice Global Index / THE WORLD LEADER IN ART MARKET INFORMATION. – 2010. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.artprice.com/>